

ЎЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ

УДК 070.1(476) + 882.6(092) Караткевіч + 808.26 – 085.3

Жаўняровіч Пётр Пятровіч

**ПУБЛІЦЫСТЫКА УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА:
моўны факт у вызначэнні жанру**

10.01.10 – журналістыка

**Аўтарэферат дысертацыі
на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук**

Мінск, 2006

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Работа выканана ў Беларускам дзяржаўным універсітэце

Навуковы кіраўнік – доктар філалагічных навук,
прафесар Іўчанкаў Віктар Іванавіч
(Беларускі дзяржаўны універсітэт, кафедра
стылістыкі і літаратурнага рэдагавання)

Афіцыйныя апаненты – доктар філалагічных навук,
прафесар Ухванава Ірына Фролаўна
(Беларускі дзяржаўны універсітэт, кафедра
англійскай мовы і моўнай камунікацыі)
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт Падальск Таццяна Уладзіміраўна
(газета “Звязда”, член рэдакцыйнай калегіі)

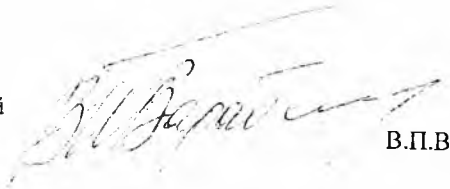
Апаніруючая арганізацыя – Дзяржаўная навуковая ўстанова “Інстытут літаратуры
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі”

Абарона адбудзецца 7 снежня 2006 г. у 14 гадзін на пасяджэнні савета па абароне
дысертацый Д 02.01.08 у Беларускам дзяржаўным універсітэце па адрасе: 220030,
г. Мінск, вул. Ленінградская, д. 8, ауд. 407.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага
дзяржаўнага універсітэта.

Аўтарэферат разасланы “2” лістапада 2006 г.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый
кандыдат філалагічных навук

В.П.Вараб'ёў

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі (праектамі), тэмамі

Работа выканана на кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў рамках навукова-даследчай тэмы факультэта журналістыкі “Журналісцкі тэкст у лінгвістычнай парадыгме” (2005–2007 гг., пратакол Вучонага Савета БДУ № 5 ад 26 чэрвеня 2005 г., рэг. № 20051628), а таксама ў адпаведнасці з дзяржаўнай праграмай фундаментальных даследаванняў НАН Беларусі “Мова і стыль сродкаў масавай інфармацыі на мяжы стагоддзяў” (2001–2005 гг., загал БДУ ад 27 лютага 2001 г., рэг. № 20012760). Тэма дысертацыі адпавядае прыярытэтным напрамкам развіцця журналістыкі як галіны навуковага пазнання: выяўленне асаблівасцей функцыянавання моўнага факта ў канкрэтным жанры садзейнічае ўдасканаленню метадалогіі праектавання, канструявання і прэзентацыі публіцыстычнага тэксту, якая ў такім выпадку актыўна ўзаемадзейнічае з лінгвістыкай і стылістыкай тэксту, дыскурсным аналізам, што дае магчымасць даследчыкам разглядаць тэкст як складаную камунікатыўную з’яву, а аўтарам насычаць СМІ высакаякаснымі матэрыяламі.

Мэта і задачы даследавання

Мэта даследавання – ахарактарызаваць парадыгматычную заканамернасць і сінтагматычную неабходнасць выбару аўтарам канкрэтнага моўнага факта, паказаць яго жанраўтваральную ролю. Для дасягнення пастаўленай мэты вырашаліся агульныя і прыватныя задачы:

- вызначыць частотнасць функцыянавання тыповых безацэнных лексем у публіцыстыцы і ў мастацкай прозе У.Караткевіча;
- супаставіць лексічныя сістэмы публіцыстыкі і мастацкай прозы У.Караткевіча з лексікай, зафіксаванай у частотных слоўніках;
- выявіць і параўнаць частотнасць ацэнных лексем у публіцыстыцы і мастацкай прозе У.Караткевіча;
- ахарактарызаваць асаблівасці эсэ ў публіцыстыцы У.Караткевіча і нсвыпадковасць выбару аўтарам гэтага жанру публіцыстыкі;
- выпрацаваць класіфікацыйную мадэль аднясення канкрэтнага твора да жанру эсэ і да яго разнавіднасці;
- вылучыць найбольш характэрныя для эсэістычнага дыскурсу У.Караткевіча моўныя факты і адзначыць іх уздзеянне на выяўленне жанру;
- правесці дыскурсны аналіз публіцыстычнага твора У.Караткевіча і паказаць

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

матывацёю выбару канкрэтных моўных фактаў у якасці прэзэнтантаў аўтарскіх інтэнцый;

– апісаць асаблівасці семантычнай катэгорыі публіцыстычнага тэксту У.Караткевіча, створанай пры дапамозе імпліцытнага трапеічнага адзінкі як канцэпта тэксту, і матываванасць канцэптам канкрэтнай жанравай разнавіднасці эсэ;

– даследаваць характэрныя прыметы, асаблівасці функцыянавання і асацыятыўныя сувязі канцэпта *жмяля* ў публіцыстыцы У.Караткевіча.

Аб’ектам дысертацыйнага даследавання з’яўляюцца моўныя факты з 75 (з іх 9 – на рускай мове) публіцыстычных твораў пісьменніка – нарысаў, эсэ, артыкулаў, выступленняў, інтэрв’ю. Для даследавання выкарыстаны 48 тэкстаў, апублікаваных у зборы твораў У.Караткевіча (1987–1991 гг.), у дадатковым томе “Творы” (1996 г.), у томе “Выбраныя творы” (2005 г.), таму што складалынікі названых выданняў аднавілі некаторыя беспадстаўна зробленыя пры публікацыях рэдактарскія праўкі; астатнія 27 тэкстаў узяты з першапублікацый у асобных кнігах, літаратурных зборніках, часопісах і газетах.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

– лексічныя сістэмы публіцыстыкі і мастацкай прозы У.Караткевіча адрозніваюцца частотнасцю базавых лексем, якая ў асноўным супадае з паказчыкамі частотных слоўнікаў беларускай і рускай моў;

– у публіцыстыцы У.Караткевіча частотнасць адзначных лексем значна перавышае іх частотнасць у мастацкай прозе;

– У.Караткевіч падчас тэкстастварэння максімальна выкарыстоўвае эсэістычны метад адлюстравання рэчаіснасці, што набліжае большасць публіцыстычных твораў да жанру эсэ;

– жанравая разнавіднасць эсэ ў публіцыстыцы У.Караткевіча вызначаецца функцыянаваннем у канкрэтным творы моўных фактаў і структурных частак, характэрных для іншых публіцыстычных жанраў;

– эсэістычны дыскурс У.Караткевіча характарызуецца максімальным выкарыстаннем дзейных сродкаў маркіроўкі суб’екта (адрасанта) і аб’екта (адрасата) дыскурсу, уключэннем паказчыкаў функцыі ілакутыўнага акта і разнастайных рытарычных фігур, якія становяцца дзейным сродкам дыялагізацыі публіцыстычнага маўлення і дазваляюць удакладніць жанравую прыналежнасць канкрэтнага твора;

– дыскурсны аналіз публіцыстычнага тэксту дазваляе ахарактарызаваць парадыгматычную заканамернасць і сінтагматычную неабходнасць выбару таго або іншага моўнага факта як прэзэнтанта аўтарскіх інтэнцый;

трапеічная адзінка і яе верагоднаснае імпліцытнае значэнне з’яўляюцца адным з

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

асноўных складнікаў кагезіі публіцыстычнага тэксту У.Караткевіча; імпліцыт трона становіцца канцэптам тэксту, семантычна нападўняецца на працягу сінфікацыйнага разгортвання і служыць адным з паказчыкаў вызначэння жанру; – функцыянаванне канцэпта *зямля* ў публіцыстыцы У.Караткевіча дазваляе ахарактарызаваць кагніцыйную структуры і выявіць асаблівасці моўнай карціны свету пісьменніка, суаднесці яе з нацыянальнай карцінай свету і знайсці ў іх агульнае і адметнае; канцэпт *з’яўляецца* своеасаблівым счэпам разнастайных частак эсэ.

Асабісты ўклад суіскальніка

Дысертацыйнае даследаванне выканана аўтарам самастойна, яму належаць усе змшчаныя ў ім вывады і абагульненні. У выніку навукова-тэарэтычнага аналізу аўтарам на належным узроўні вызначана ўздзеянне моўнага факта на правядзенне жанравай дыферэнцыяцыі публіцыстычных тэкстаў У.Караткевіча. Абагульнены і асэнсаваны маўленчыя працэсы, характэрныя для эсэістычнага дыскурсу У.Караткевіча. На падставе трох публіцыстычных тэкстаў выяўлены іх канцэпты, сканструаваныя аўтарам пры дапамозе трапеічнай адзінкі, імпліцытнае значэнне якой насычаецца на працягу сінфікацыйнага разгортвання. Праведзена кагніцыйнае даследаванне канцэпта *зямля* з выкарыстаннем некаторых моўных фактаў мастацкай прозы і паэзіі У.Караткевіча, пры гэтым зроблена параўнанне з адпаведным канцэптам, зафіксаваным “Словарем русской культуры” Ю.Сцяпанавы. Выдзелены групы эпітэтаў, якія пашыраюць асацыяцыйны сувязі ядра канцэпта, вызначаны яго спалучальныя магчымасці, даследавана сінанімічная парадыхма ключавога слова.

Апрацацыя вынікаў дысертацыі

Выкладзеныя ў дысертацыі палажэнні, тэарэтычныя вывады і практычныя рэкамендацыі былі ўключаны ў абмеркаванне на рэспубліканскіх і міжнародных навукова-практычных канферэнцыях, разглядаліся на секцыях рэспубліканскіх і міжнародных лінгвістычных чытанняў: “Слова ў кантэксце часу” (Мінск, 10 сакавіка 2004 г.); “Журналістыка-2004” (Мінск, 2–3 снежня 2004 г.); “Национально-культурный компонент в тексте и языке” (Мінск, 7–9 красавіка 2005 г.); “Беларуская журналістыка 2005” (21 красавіка 2005 г.); “Текст в лингвистической теории и в методике преподавания филологических дисциплин” (Мазыр, 12–13 мая 2005 г.); “Е.Ф.Карский и современное языкознание” (Гродна, 16–17 мая 2005 г.); “Письменник – мова – стыль” (Мінск, 29–30 верасня 2005 г.); “Творчасць Уладзіміра Караткевіча ў еўрапейскім культурным кантэксце” (Орша,

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

25–26 лістапада 2005 г.); “Журналістыка-2005: на скрыжаванні часу і прасторы” (Мінск, 1–2 снежня 2005 г.).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Матэрыялы дысертацыі выкладзены ў 7 публікацыях аўтара аб’ёмам 4,34 аўт. л. у навукова-метадычных часопісах, у 7 публікацыях аб’ёмам 1,1 аўт. л. у зборніках дакладаў і тэзісаў навукова-практычных канферэнцый, у 2 публікацыях у замежным часопісе і ў кнізе серыі “Жыццё знакамітых людзей Беларусі” аб’ёмам 0,58 аўт. л.

Структура і аб’ём дысертацыі

Дысертацыя складаецца з уводзін, пераліку ўмоўных абазначэнняў, агульнай характарыстыкі работы, трох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса, дадаткаў. Агульны аб’ём даследавання 100 старонак; 3 табліцы і 2 малюнкi займаюць 3 старонкі; 6 дадаткаў змешчаны на 18 старонках; выкарыстаны 163 бібліяграфічныя крыніцы.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ РАБОТЫ

Ва **Уводзінах** даецца агульны агляд сучаснага стану вывучэння творчасці Уладзіміра Караткевіча, у прыватнасці яго публіцыстыкі, абірунтоўваецца выбар тэмы, вызначаецца шлях асэнсавання публіцыстыкі, заснаваны на спалучэнні метадыкі даследавання ў асобных звёнах ланцужка “журналістыка – літаратура – мова”. Асэнсаванне публіцыстыкі У.Караткевіча не атрымала поўнай увагі вучоных і зводзілася да фрагментарнага разгляду асобных твораў у некаторых літаратуразнаўчых працах А.Вераб’я, В.Шынкарэнкі і інш.

У першай главе дысертацыі “**Публіцыстыка ў літаратурнай спадчыне Уладзіміра Караткевіча**” разглядаюцца асаблівасці публіцыстыкі пісьмешніка, вызначаецца яе жанравы сінгатызм і іранізуецца класіфікацыйная мадэль аднясення твора да адной з жанравых разнавіднасцей эсэ.

У раздзеле “**Мегадалогія вызначэння публіцыстыкі і яе жанраў**” канстатуецца нааўнасць іматэрыяльных пунктаў гледжання ў трактоўцы паняцця “публіцыстыка” ад характарыстыкі яе як “роду літаратуры” (М.Чарапахай), “разнавіднасці літаратуры” (Р.Салганік), “спецыфічнага віду літаратурнай творчасці” (У.Здаравец) да “вышэйшага віду грамадска-палітычнай літаратуры” (Б.Стральцоў). Разнастайная дэфініцыя не змяняе галоўнага ў змястоўным нааўнсненні публіцыстычнага твора: стварэнне публіцыстычнага вобраза і даследаванне выбранага адрэзка рэчаіснасці. Публіцыстыка трыкала заняла сваё месца ў якасці надзейнага інструмента журналістыкі як практыкі прафесійнай дзейнасці.

Кожны даследаваны публіцыстычны твор У.Караткевіча ў гіперпанімічнай таксаноміі вызначаецца як прыватнае праяўленне ў ланцужку *літаратура → публіцыстыка → катэгорыя публіцыстыкі → жанр публіцыстыкі*. Аднясенне канкрэтнага твора да публіцыстыкі дазваляе праводзіць яго вывучэнне ў напрамку ад публіцыстычнага стылю да тэксту і мовы.

У раздзеле “**Лексічныя сістэмы публіцыстыкі і мастацкай прозы**” праведзена параўнальнае частотнасці безазначных і азначных лексем у публіцыстыцы і мастацкай прозе У.Караткевіча.

Патрэба ў правядзенні квантытатыўнага аналізу тлумачыцца разнастайнасцю даследчыцкай інтэрпрэтацыі жанру асобных публіцыстычных твораў, якія некаторымі навукоўцамі далучаюцца да мастацкай прозы пісьмешніка. Менавіта ў гэтым выпадку ўзнікае неабходнасць далучэння да журналіскага, літаратуразнаўчага даследавання публіцыстыкі ўласна лінгвістычнага і ўвядзення паняцця “моўны факт”. *Моўны факт* – сістэмнае праяўленне моўнай з’явы ў тэксце (корпусе тэкстаў), якое дазваляе рабіць высновы пра невыпадковасць яе функцыянавання; гэта, у прыватнасці, можа быць лексема, частотнасць, азначнасць, асоба займенніка, троп, рытарычная фігура, сіпанімічная або

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

якога *зямля* на працягу стагоддзяў была Боскім дарам і самым каштоўным набыткам. Даследаванне функцыянавання канцэпта паказала, што У.Караткевіч сам стаў выразнікам ментальнасці беларускага народа. Аналіз сінанімічнай парадыгмы ключавага слова канцэпта дапаўняе характарыстыку *зямлі* новымі ўласцівасцямі, дазваляе рэканструяваць моўную асобу У.Караткевіча, які сваімі творамі актыўна ўздзейнічаў на сацыякультурную сітуацыю і разбураў стэрэатыпы грамадскай свядомасці. Канцэпт *зямля* выконвае важную ролю пры сігніфікацыйным разгортванні: выступае канцэптуальнай лексмай пры пабудове асобных тэкстаў, уводзіць вобразныя фрагменты ў структуру эсэ, дапаўняе фактуальную інфармацыю разнастайнымі канатацыямі і асацыяцыйнымі сувязямі [2, 3, 5, 11].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Практычная вартасць дысертацыйнага даследавання выяўляецца ў трох напрамках.

Па-першае, вынікі навуковай працы могуць быць выкарыстаны ў навучальным працэсе на факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, у прыватнасці пры выкладанні беларускай літаратуры, стылістыкі публіцыстычных жанраў, пры чытанні спецкурсаў і спецсесінараў па літаратуразнаўстве, журналістыцы і мовазнаўстве, пры напісанні студэнтамі курсавых і дыпломных прац.

Па-другое, выяўленыя асаблівасці функцыянавання моўнага факта ў публіцыстычным творы пісьменніка дазваляюць выкарыстаць іх пры даследаванні праблем літаратуразнаўства, журналістыкі, стылістыкі беларускай мовы і стылістыкі тэксту, лінгвістыкі тэксту, дыскурснага аналізу, а таксама падчас стварэння стылістычнага слоўніка публіцыстыкі (або слоўніка вобразнасці публіцыстыкі).

Па-трэцяе, вынікі могуць быць выкарыстаны пры распрацоўцы моўных асаблівасцей усяго корпусу тэкстаў У.Караткевіча і пры стварэнні слоўніка мовы пісьменніка.

Артыкулы

1 Жаўняровіч, П. Сінтаксічныя канструкцыі з прыназоўнікам *на*: асаблівасці будовы і ўжывання / П.Жаўняровіч // Роднае слова. – 1998. – № 11. – С. 119–134.

2 Жаўняровіч, П. Ступені нараўнання прыметнікаў і прыслоўяў: словаформы і сінтаксічныя сувязі / П.Жаўняровіч // Роднае слова. – 2000. – № 8. – С. 73–76; № 10. – С. 30–32.

3 Жаўняровіч, П. *Парка ці парку?* Асаблівасці семантыкі назоўнікаў мужчынскага роду і яе ўздзеянне на канчаткі роднага склону / П.Жаўняровіч // Роднае слова. – 2004. – № 8. – С. 33–35; № 9. – С. 29–33.

4 Жаўняровіч, П.П. Публіцыстыка Уладзіміра Караткевіча / П.Жаўняровіч // Беларуская мова і літаратура. – 2005. – № 3. – С. 51–53.

5 Жаўняровіч, П. Рэканструяванне моўнай асобы У.Караткевіча на падставе функцыянавання лексем *краіна* і *рэспубліка* ў эсэ-нарысе “Зямля пад белымі крыламі” / П.Жаўняровіч // Роднае слова. – 2005. – № 4. – С. 30–31.

6 Жаўняровіч, П. Дыскурсны аналіз публіцыстычнага тэксту Уладзіміра Караткевіча / П.Жаўняровіч // Роднае слова. – 2005. – № 8. – С. 64–65; № 9. – С. 51–53.

7 Жолнерович, П. П. Белорусский Вальтер Скотт / П.П.Жолнерович // Русский язык в центре Европы 8. – Банска Бистрица: Ассоциация русистов Словакии, 2005. – С. 77–78.

8 Жаўняровіч, П. Храм душы і зямлі / П.Жаўняровіч // Уладзімір Караткевіч. Быў. Ёсць. Буду!: успаміны, інтэрв’ю, эсэ / уклад. Г.Шаблінскай. – Мінск: Маст. літ., 2005. – С. 316–320.

9 Жаўняровіч, П. П. Лексема “магчыма” ў публіцыстычных тэкстах Уладзіміра Караткевіча: персуазыўнасць, ацэначнасць, аўтарызацыя / П.П. Жаўняровіч // Народная асвета. – 2006. – № 2. – С. 27–29.

Матэрыялы канферэнцый

10 Жаўняровіч, П. Публіцыстыка Уладзіміра Караткевіча: праблема жанру / П.Жаўняровіч // Слова ў кантэксце часу: матэрыялы Рэспубліканск. навука. чытанняў, прысвеч. памяці докт. філал. нав., праф. А.І.Наркевіча: да 75-годдзя з дня нараджэння, Мінск, 10 сак. 2004 г. / Беларус. дзярж. ун-т, фак-т журналістыкі; рэдкал.: В.П.Вараб’ёў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2004. – С. 44–46.

11 Жаўняровіч, П. Лексемы “краіна” і “рэспубліка” ў эсэ-нарысе У.Караткевіча “Зямля пад белымі крыламі” / П.Жаўняровіч // Журналістыка-2004:

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

матэрыялы 6-й Міжнар. навук.-практыч. канф., прысвеч. 60-годдзю факультэта журналістыкі, Мінск, 2-3 снеж. 2004 г. Вып. 6 / Беларус. дзярж. ун-т; рэдкал.: В.П.Вараб'ёў (адк.рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2004. – С. 133–135.

12 Жаўняровіч, П. Метафара *сын* як адзін з канцэптаў публіцыстыкі У.Караткевіча / П.Жаўняровіч // Национально-культурный компонент в тексте и языке: материалы докл. III Междунар. науч. конф. под эгидой МАПРЯЛ, Минск, 7–9 апр. 2005 г. В 3 ч. / Беларус. гос. лингв. ун-т, Беларус. гос. ун-т, Беларус. респ. фонд фундам. иссл-ий; отв. ред. А.В.Зубов, С.М.Прохорова. – Минск: МГЛУ, 2005. – Ч. 2. – С. 177–179.

13 Жаўняровіч, П. Лексема *велічны* як паказчык размежавання публіцыстыкі і прозы Уладзіміра Караткевіча / П.Жаўняровіч // Беларуская журналістыка 2005: матэрыялы 62-й навук.-практыч. канф. студэнтаў і аспірантаў, Мінск, 21 крас. 2005 г. / Беларус. дзярж. ун-т, фак-т журналістыкі; рэдкал.: С.В.Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2005. – С. 16–17.

14 Жаўняровіч, П. П. Асаблівасці семантычнай кагезіі публіцыстычнага тэксту У.Караткевіча / П.П.Жаўняровіч // Текст в лингвистической теории и в методике преподавания филологических дисциплин: материалы III Междунар. науч. конф., Мозырь, 12–13 мая 2005 г. В 2 ч. / Мозырский гос. пед. ун-т; отв. ред.: С.Б.Кураш, О.И.Ревуцкий, В. Ф. Русецкий. – Мозырь: МГПУ, 2005. – Ч. 1. – С. 7–8.

15 Жаўняровіч, П. П. Ацэначнасць тропа *маці* ў публіцыстыцы У.Караткевіча / П.П.Жаўняровіч // Е.Ф.Карский и современное языкознание: материалы X междунар. Карских чтений, Гродно, 16–17 мая 2005 г. В 2 ч. / Гродн. гос. ун-т; отв. ред. М.И.Конюшкевич. – Гродно: ГрГУ, 2005. – Ч. 2. – С. 91–97.

16 Жаўняровіч, П. “Абдуванчык на кромцы вады” як канцэптуалізацыя “безабароннасці прыроды” ў публіцыстычным тэксце Уладзіміра Караткевіча / П.Жаўняровіч // Журналістыка-2005: на скрыжаванні часу і прасторы: матэрыялы 7-й Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 80-годдзю Беларус. радыё і 50-годдзю Беларус. тэлебачання, Мінск, 1–2 снеж. 2005 г. Вып. 7 / Беларус. дзярж. ун-т; рэдкал.: С.В.Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2005. – С. 156–158.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Жаўняровіч Пётр Пятровіч

Публіцыстыка Уладзіміра Караткевіча:

моўны факт у вызначэнні жанру

Ключавыя словы: публіцыстыка, жанр, эсэ, частотнасць, ацэнчанасць, эсэістычны дыскурс, дыскурсны аналіз, парадымматыка, сінтагматыка, канцэпт тэксту, канцэпт зямля, сема.

Мэта даследавання: ахаарактарызаваць парадымматычную заканамернасць і сінтагматычную неабходнасць выбару аўтарам канкрэтнага моўнага факта, паказаць яго жанраўтваральную ролю.

Метады, выкарыстаныя ў ходзе правядзення даследавання: квантытатыўны, семантыка-стылістычны, метады кампанентнага, канцэптуальнага і дыскурснага аналізу.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. Упершыню ў беларускай філалогіі і журналістыцы паказана размежаванне публіцыстыкі і мастацкай прозы У.Караткевіча на падставе выяўлення частотнасці базавых безацэнчаных і ацэнчаных лексем: вызначаны жанравы сінтэтызм публіцыстыкі пісьменніка; прапанавана дыферэнцыяцыя жанру эсэ; праведзена даследаванне эсэістычнага дыскурсу з выяўленнем найбольш уласцівых моўных фактаў і характарыстыкай іх уздзеяння на правядзенне жанравай дыферэнцыяцыі публіцыстыкі; апісаны канцэпты трох публіцыстычных тэкстаў розных жанравых разнавіднасцей эсэ; ахаарактарызаваны канцэпт *зямля* і адзначана спецыфіка яго функцыянавання ў публіцыстыцы У.Караткевіча з верагоднай аднесенасцю складнікаў названага канцэпта да ментальнасці беларускага народа. Палажэнні дысертацыі ўносяць пэўны ўклад у вырашэнне праблем ацэнчанасці лексемы ў публіцыстычным тэксце, семантычнай карэляцыі лексемы ў канкрэтнай рэфэрэнтнай сітуацыі, імпліцытнага напаўнення тропа на працягу сігніфікатыўнага разгортвання.

Вынікі даследавання могуць быць выкарыстаны ў навучальным працэсе на факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта, у прыватнасці пры выкладанні беларускай літаратуры, стылістыкі публіцыстычных жанраў, пры чытанні спецкурсаў і спецсемінараў па літаратуразнаўстве, журналістыцы і мовазнаўстве, пры напісанні студэнтамі курсавых і дыпломных прац. Выяўленыя асаблівасці функцыянавання моўнага факта ў публіцыстычным тэксце пісьменніка дазваляюць выкарыстаць іх пры даследаванні праблем літаратуразнаўства, журналістыкі, стылістыкі беларускай мовы і стылістыкі тэксту, лініі вістыкі тэксту, дыскурснага аналізу.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

РЕЗЮМЕ

Жолнерович Петр Петрович

Публицистика Владимира Короткевича:
языковой факт в определении жанра

Ключевые слова: публицистика, жанр, эссе, частотность, оценочность, эссеистический дискурс, дискурсный анализ, парадигматика, синтагматика, концепт текста, концепт *земля*, сема.

Цель исследования: охарактеризовать парадигматическую закономерность и синтагматическую необходимость выбора автором конкретного языкового факта, показать его жанрообразовательную роль.

Методы, использованные в ходе проведения исследования: квантитативный, семантико-стилистический, методы компонентного, концептуального и дискурсного анализа

Полученные результаты и их новизна. Впервые в белорусской филологии и журналистике показано разграничение публицистики и художественной прозы В.Короткевича на основании установления частотности базовых безоценочных и оценочных лексем; определен жанровый синтетизм публицистики писателя; предложена дифференциация жанра эссе; проведено исследование эссеистического дискурса с определением наиболее свойственных языковых фактов и характеристикой их воздействия на проведение жанровой дифференциации публицистики; описаны концепты трех публицистических текстов разных жанровых разновидностей эссе; охарактеризован концепт *земля* и отмечена специфика его функционирования в публицистике В.Короткевича с возможной отнесенностью составляющих названного концепта к ментальности белорусского народа. Положения диссертации вносят определенный вклад в разрешение проблем оценочности лексики в публицистическом тексте, семантической корреляции лексики в конкретной референтной ситуации, имплицитного наполнения тропа на протяжении сигнификативного развертывания.

Результаты исследования могут быть использованы в учебном процессе на факультете журналистики Белорусского государственного университета, в частности при преподавании белорусской литературы, стилистики публицистических жанров, при чтении спецкурсов и спецсеминаров по литературоведению, журналистике и языкознанию, при написании студентами курсовых и дипломных работ. Выявленные особенности функционирования языкового факта в публицистическом тексте писателя позволяют использовать их при исследовании проблем литературоведения, журналистики, стилистики белорусского языка и стилистики текста, лингвистики текста, дискурсного анализа.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

SUMMARY

Zhauniarovich Piotr Piatrovich

Publicism of Uladzimir Karatkevich: language fact in genre determination

Key-words: publicism, genre, essay, frequency, evaluation, essayistic discourse, discourse analysis, paradigmatic, syntagmatic, text concept, concept *land (earth)*, seme.

Aim of research: to describe paradigmatic regularity and syntagmatic necessity for the author to choose a specific language fact and show its genre formative role.

Methods used in the course of research: quantitative, semantic-stylistic, methods of component, concept and discourse analysis.

Scientific novelty and value of results received consists of the following: in the dissertation for the first time in the Belarusian philology and journalism the differentiation of publicism and prose of U.Karatkevich on the basis of maintaining frequency of main non-evaluative and evaluative lexemes is shown, the genre synthesizing of writer's publicism is determined; the differentiation of essay genre is offered; analysis of essayistic discourse is held – as a result the most peculiar to the author language facts are shown and the characteristic of their influence on determining publicism genre is given; the concepts of three publicistic texts belonged to different kinds of essay genre are described, the concept *land (earth)* is depicted and its functioning in the publicism of U.Karatkevich is pointed out with the possibility of its components to be referred to the Belarusian people mentality. The main positions and conclusions of the dissertation make a definite contribution to the solving problem of lexeme evaluation in the publicistic text, lexeme semantic correlation in particular reviewing situation, implying trope filling in the course of meaning development.

The results of research can be used as a part of academic studies in Journalistic Faculty of Belarusian State University, particular in teaching Belarusian Literature, Stylistics of Publicistic Genres as well as in giving lectures on special courses and seminars on Study of Literature, Journalism and Linguistics, it can also be used by students to help in writing term and graduation papers. Ascertained particulars of language fact functioning in writer's publicistic text allow to use them while investigating problems in Study of Literature, Journalism, Belarusian Language Stylistics and Text Stylistics, Text Linguistics and discourse analysis.